

19.5.2020

CCPS COVID-19 Ngaahi Tu'utu'uni ki he Foki ki 'Apiakó

Ngaahi founa mo'ui lelei mo e malu 'a e akó

- Kuo ma'u ha fale'i mei he Komiti Pule 'a 'Aositelelia ki he Malu 'o e Mo'ui (AHPPC) 'o pehé ko e 'tu'utu'uni ko ia ki he tokolahi 'o e kakai' ha feitu'u 'o 'ikai toe tokolahi ange he toko taha ki he sikuea mita 'e fä 'oku 'ikai 'aonga ia he ngaahi loki akó mo e ngaahi vaha'a loki akó, pea 'ikai fiema'u ke tauhi e mita 1.5 'i he vä mama'o 'o e tamaiki akó lolotonga 'enau 'i he loki akó. Ko ia ai, ko e tu'utu'uni ko ia na'e 'uluaki fai kimu'a ki he toko 10 e fänau akó ki he kalasi 'e taha 'oku 'ikai ke toe fiema'u ia ki he ngaahi 'apiakó.
- Ke tokoni ki he kotoa e kau faiakó ki he 'enau teuteu ki he liliú **ko e 'aho Monite 25 'o Me 2020 'e 'atä ai e fanau akó 'o 'ikai fiema'u ia ke nau 'i 'apiako.** 'E ngäue'aki 'e he ngaahi 'apiakó e 'aho ko ení ke fakapapau'i ai ko e ngaahi fale'i kau ki he mo'ui lelei 'oku muimui'i 'i honau 'apiakó, toe fokotu'u ha ngaahi founa ako angamaheni, fokotu'u ha founa ke vakai'i 'aki e fakalalakaka 'a e fänau akó lolotonga e vaha'a taimi 'o 'enau ako 'i 'apí, pea faka'ilonga'i e fänau ako 'oku fiema'u vave ke fai ki ai ha tokoni ki he 'enau mo'ui lelei mo e lelei fakalukufua.
- 'Oku mau mahu'inga'ia 'i hono tokonia e fänau akó ke lava ke nau foki ki he angamaheni, pea 'oku mau 'ilo'i pe 'a e tükunga 'oku 'i aí, ko ia 'oku tuku atu ai ha ngaahi fakamatala 'oku fe'unga mo fakalalakaka feläve'i pea mo e me'a 'oku hokó, pea tatau pe mo hono 'ai ha founa 'oku malu ma'a e fänau akó ke nau 'ohake ai 'enau ngaahi hoha'a mo honau ngaahi lotó.

Ko e katokätoa e fänau ako he ngaahi levolo kotoa 'oku foki ki 'apiakó 'oku 'i ai e 'amanaki ke nau 'i 'apiako. He 'ikai ke toe 'oatu 'e he 'apiakó ha faingamälie ako 'o fakafou atu he 'initaneti 'o kapau 'e fili 'e he mätu'a ia ke nofo pe 'enau fänau 'i 'api, tukukehe 'o ka 'i ai ha fale'i fakafaito'o. Kätaki 'o fetu'utaki ki he Tokoni Pule Ako Faka-Kalasi 'o kapau 'oku hoko eni.

Kalasi Foundation ki he Grade 2: Anne McDonald

Kalasi Grade 3 ki he Grade 6: Mick Sweeney

Tauhi mo'ui lelei: Kerry Bates

Ngaahi founa kehe ki he mo'ui lelei mo e malu

- 'Oku lava pe ke ngäue'aki e ngaahi me'a va'inga 'i he mala'e va'inga. Ka 'oku fiema'u, ke tauhi 'e he fänau akó 'a e ma'a mo e haisini honau nima he kimu'a pea mo e 'osi 'enau va'inga. 'E holoholo'i 'a e ngaahi me'a va'inga 'aki ha faito'o tamate siemu he 'osi e taimi mälölö pea mo e 'osi e taimi kai ho'atä 'a ia ko e konga eni 'o e polokalama fakalahilahi e fakama'a.
- Kapau 'oku faka'aonga'i ha naunau 'e ha tokolahi, e mätu'aki tauhi pau ki he tu'utu'uni fakama'a mo e haisini 'o e nima he kimu'a pea mo e 'osi hono ngäue'aki e naunau ko ia.

- 'Oku fiema'u ke ö mai e fänau akó mo ha'anau hina vai inu mei 'api ke nau ngäue'aki 'i 'apiako koe'uhi he 'ikai ke nau lava 'o inu hangatonu mei he ngaahi fauniteni inu 'i 'apiakó.
- Ko e Potungäue Ako mo e Ako Ngäue (DET) mo 'ene ngaahi tu'utu'uni ki he ngäue'aki 'e he fänau akó 'a e Telefoni To'oto'o 'oku kei tu'u ma'u pe ia. 'E kole ki he fänau akó ke nau holoholo'i 'enau telefoni 'aki ha me'a holoholo tamate siemu 'i he taimi 'oku nau 'oange ai 'enau telefoní ki he 'ofisí he pongipongi kotoa. 'Oku lava ke fakamo'ui 'a e telefoní mo e COVID SAFE app kimu'a leva he tuku 'a e akó. 'Oku tokanga'i 'e he ngaahi 'apiakó hono ngaahi 'ätakai 'o kau ai e tauhi e ngaahi lekooti e fänau akó, kau faiakó, kau 'a'ahi, 'a ia 'oku tokoni ia ki hono fakatoto'i e fa'ahinga ne nau fetu'utakí.

Mo'ui faka'atamai pea mo e mo'ui lelei

Kapau 'oku 'i ai ha'o ngaahi hoha'a ki he mo'ui faka'atamai ho'o tama pea mo 'ene mo'ui lelei fakalukufua kätaki 'o tala ki he kau Tokoni Pule Akó 'i he vave tahä ke mau lava 'o fetu'utaki ke ma'u ha ngaahi sevesi pea mo ha ngaahi tokoni.

Kalasi Foundation ki he Grade 2: Anne McDonald

Kalasi Grade 3 ki he Grade 6: Mick Sweeney

Tauhi mo'ui lelei: Kerry Bates

Fakama'a

Kuo fakaloloa mo fakalahi ange e ngaahi fokotu'utu'u ki he fakama'a pea kuo kamata pea e hokohoko atu pe. 'Oku kau heni hono toutou fakama'a 'i he lolotonga e 'aho kotoa ke lava 'o fakapapau'i 'oku fakasi'isi'i e mafola e siemu 'i he ngaahi funga me'a 'oku toutou alasi

Ma'u ako 'i 'apiako

Ko e taha e ngaahi me'a mahu'inga 'oku ala tokoni ai e ngaahi komiuniti 'a e 'apiako ki hono fakasi'isi'i hono fakamafola e kolona vailasi (COVID-19), ko hono fakapapau'i 'oku nofo 'i 'api 'ae kau ngäue, fänau ako pea mo e fänau iiki 'oku puké.

Neongo 'oku si'isi'i pe e mafola 'a e vailasi, ka ko kinautolu 'oku tu'u laveangofua ki ha ngaahi puke lalahi 'oku totonu ke nau vaka'i'i kinautolu 'aki e tokoni 'a e toketä pe 'oku totonu ke nau ma'u ako 'i 'apiako he taimi ko ení.

Koe'uhi ko e tefito'i founa hono fakamafola e kolona vailasi (COVID-19) 'i he 'ätakai e 'apiakó 'oku 'i he vaha'a 'o e kakai lalahí pe, ko ia ai 'e fakangatangata e kau 'a'ahi ki he kekele 'o e 'apiakó kia kinautolu pe 'oku nau fakahoko pe tokoni ki ha ngaahi sevesi 'a e 'apiako 'oku mätu'aki fiema'u hono faí. Kapau 'oku fiema'u 'e he mätu'a ke fetu'utaki ki he 'apiakó ki ha fa'ahinga 'uhinga pe, kätaki 'o telefoni ki he 'ofisí.

Ko kinautolu kau ngäue mo e fänau ako 'oku puke kuo pau ke nau nofo 'i 'api.

Ko ha ngaahi mätu'a/kau tauhi 'o ha fänau ako 'oku 'i ai ha'anau ngaahi fiema'u fakafaito'o 'oku makehe ange (kau ai kinautolu 'oku 'ikai ngäue lelei honau ngaahi sotia malu'i 'i honau sinó), 'oku totonu ke nau kumi fale'i mei he'enau toketä koe'uhi ke tokoni ki ha fai tu'utu'uni pe 'oku fe'unga kenau ako 'i 'apiako, kae fakatokanga'i ange 'e lava pe ke liliu e fale'i ko ení 'o fakatatau ki he tu'unga 'e

'i ai e mahaki faka'auha kolona vailasi (COVID-19) 'i Vikatōlia. 'Oku fakatatau eni ki he [DET Ngaahi Fiema'u Tauhi Mo'ui Lelei 'a e Potungäue Ako mo Ako Ngäue](#) mo 'ene ngaahi tu'utu'uni. 'E tokoni'i 'e he 'apiakó ha taha he fāmílí 'a ia 'oku ne fiema'u ha ngaahi tokoni makehe 'i he tafa'aki ko ení.

'Oku toloi kae toki fanongonongo atu 'a e ngaahi fakataha'anga fakatokolahi 'a e 'apiakó, ngaahi 'a'ahi kitua'a, ngaahi kemi pea mo ha toe fakataha fakatokolahi pe 'oku 'ikai fu'u fiema'u fakavavevave.

Haisini

'E malava ke malu'i 'e he tokotaha kotoa pe kinautolu mo ta'ota'ofi 'a e mafola e kolona vailasi (COVID-19) 'aki 'enau hokohoko atu hono tauhi pau ke ma'a e nima. 'E hokohoko atu pe hono fakalahilahi ange e ngaahi founga fakama'a lolotonga e taimi 'o e foki ki 'apiakó pea hoko atu ai e akó.

- 'E toutou fakahoko 'e he kätōa e kau ngäue pea mo e fānau akó e fakama'a honau nima, tautautefito 'i he 'enau a'u ki 'apiakó, kimu'a pea mo e 'osi e kaí, 'osi e fangu honau ihú, tae, mafatua pe 'osi e ngäue'aki 'a e falemälölö. Ko e ngäue ni 'e fakahinohino mo tokanga'i ia 'e he faiakó 'o ka fiema'u.
- 'i he taimi 'oku 'ikai 'i ai tonu ha koa mo ha vai, 'e tuku 'i he loki kotoa pe 'oku ngäue'aki ha hina milimili nima ta'ofi siemu.
- 'E 'ikai ngofua ki he kotoa e fānau akó ke nau inu hangatonu mei he ngaahi fauniteni vaí. Kuopau ke nau omi mo ha'anau hina vai mei 'api ke nau ngäue'aki (pea fakafonu) 'i 'apiako.

Taimi a'u ki 'apiako pea mo e taimi foki

Koe'uhi ko e tefito'i fakatu'utāmaki hono fakamafola e kolona vailasi (COVID-19) 'oku tupu ia mei he kakai lalahí, 'oku totonu leva ke faka'ehi'ehi e kakai lalahi 'o e komiuniti 'a e 'apiakó, tautautefito ki he taimi 'oku nau tuku mai ai ki 'apiako (drop-off) pea mo hono 'ave e fānau he tuku 'a e akó (pick-up).

- 'Oku fiema'u ke tauhi pau 'e he kau ngäue 'a e 'apiakó pea mo e ngaahi mätu'a 'a e ngaahi tu'utu'uni 'o e vā mama'o 'o 'ikai ke nau fakatahataha 'i he ngaahi 'elia 'i loto pe takatakai he 'apiakó.
- Ko e ngaahi fokotu'utu'u ke tauhi 'aki e vā mama'ó pea fakasi'isi'i 'aki e feohi 'a e fānau akó mo e kakai lalahí 'i he ngaahi matapä hū'anga ki 'apiakó 'oku kau ai:
  - faka'ilonga'i'aki ha ngaahi fo'i toti 'i he hū'anga ki 'apiakó ke faka'ai'ai'aki e tauhi e vā mama'o 'a e kakai lalahí
  - 'Oku 'ikai ngofua ki he ngaahi mätu'a ke nau 'i loto 'apiako pea 'oku kole atu ke nau fetu'utaki telefoni pe 'imeili ki he 'apiako 'o ka fiema'u
  - Ko ha ngaahi fakataha 'oku fiema'u ke fai 'e fakahoko ia 'o fakafou he ngalu'ea mo e ope.
  - Ko ha ngaahi fengäue'aki ke tauhi e tu'utu'uni 'o e vā mama'ó pea mo e fe'iloakí 'oku 'ikai fai 'aki ia ha fehokotaki fakasino
  - 'Oku malava pe ke vahevahe 'a e taimi hono tuku mai mo hono 'ave e fānau kae lava ke fakasi'isi'i 'aki e fakatahataha 'a e kakai lalahí 'i he matapä hū'anga pe 'i tu'a he lokiakó 'o kapau 'e fiema'u